

Biologia, ecologia i cultura.

Una aproximació bibliogràfica

Oriol Beltran Costa
Universitat de Barcelona

Francesc Calafell
Universitat de Barcelona

Les relacions entre la natura biològica humana, l'entorn físic i la producció cultural han estat estudiades des d'angles molt diversos. Hem renunciat, per això, a elaborar una llista bibliogràfica exhaustiva i referenciar sobretot els llibres i articles de revisió que ofereixen una visió panoràmica, tot i que les anàlisis de cas tampoc no han estat totalment excloses quan representen una aportació significativa en algun àmbit específic.

Les obres citades han estat aplegades sota diversos epígrafs orientatius que mereixen una explicació més acurada. Així, pel que fa a les relacions entre biologia i cultura, l'ecologia humana comprèn l'estudi de les adaptacions bioculturals de l'home al seu entorn. Sota «Història de poblacions» referenciem publicacions dedicades a la comprensió de l'evolució conjunta dels gens i els trets culturals (les llengües o els modes de producció d'aliments, per exemple) dins d'un context històric i geogràfic determinat. En els dos darrers decennis, hom ha emprat els models de genètica de poblacions, dissenyats inicialment per a l'anàlisi del canvi de les freqüències genètiques, per comprendre com es difonen els trets culturals. Alguns d'aquests treballs apareixen referenciats amb l'epígraf «Transmissió biològica i cultural». La sociobiologia és una aproximació neodarwinista a la conducta i la cultura humanes. Llistem una trentena d'obres on es recull la diversitat de parers i les principals polèmiques que ha produït aquest enfocament.

L'antropologia ecològica, per la seva banda, té com a objecte l'estudi de la dimensió estrictament sòcio-cultural de l'adaptació humana. Juntaament amb la llista d'alguns treballs de síntesi, la resta d'obres citades fa referència als temes que han rebut una atenció més continuada des d'aquesta perspectiva (com ara la guerra, els rituals, les tècniques o l'alimentació), com també a algunes monografies etnogràfiques en les quals s'ha aplicat l'antropologia ecològica d'una manera explícita. Finalment, hem inclòs alguns estudis que pertanyen al corrent neoevolucionista dins de l'antropologia social i cultural, relacionat amb l'anàlisi de les bases materials i els dispositius organitzatius de les societats humanes des d'una perspectiva evolutiva.

I. BIOLOGIA I CULTURA

Ecologia humana

ALLAND, A., *Adaptation in cultural evolution: an approach to medical anthropology*, Nova York: Columbia University Press, 1970.

BAJEMA, C.J. (ed.), *Natural selection in human populations*, Nova York: Wiley-Liss, 1971.

BATESON, G. (ed.), *Pasos hacia una ecología de la mente*, Buenos Aires: Carlos Lahlé, 1985.

BENNET, K.A.; OSBORNE, R.H.; MILLER, R.J., «Biocultural ecology», *Annual Review of Anthropology*, 4 (1975), pàg. 163-181.

FOLEY, R., *Another unique species: patterns in human evolutionary ecology*, Harlow, Essex: Longman, 1987.

FOX, R. (dir.), *Anthropologie biosociale*, Bruxelles: Complexe, 1978.

HARRIS, M.; ROSS, E.B. (eds.), *Food and evolution: toward a theory of human food habits*, Filadèlfia: Temple University Press, 1987.

ORTNER, D.J. (ed.), *How humans adapt: a biocultural odyssey*, Washington: Smithsonian Institution Press, 1983.

REYNOLDS, V.; TANNER, R.E.S., *The biology of religion*, Nova York: Longman, 1983.

RICHERSON, P.J., «Ecology and human ecology: a comparison of theories in the biological and social sciences», *American Ethnologist*, 4 (1977), pàg. 1-26.

Història de poblacions

AMMERMAN, A.; CAVALLI-SFORZA, L.L., *The Neolithic transition and the genetics of human populations in Europe*, Princeton, Nova Jersey: Princeton University Press, 1984.

BARBUJANI, G., «What do languages tell us about human microevolution?», *Trends in Ecology and Evolution*, 6 (1991), pàg. 151-156.

BERTRANPETIT, J.; CAVALLI-SFORZA, L.L., «A genetic reconstruction of the history of the population of the Iberian Peninsula», *Annals of Human Genetics*, 55 (1991), pàg. 51-67.

CAVALLI-SFORZA, L.L.; MENOZZI, P.; PIAZZA, A., *History and geography of human genes*, Princeton, Nova Jersey: Princeton University Press, 1993.

— «Demic expansions and human evolution», *Science*, 259 (1993), pàg. 639-646.

CAVALLI-SFORZA, L.L.; MINCH, E.; MOUNTAIN, J., «Coevolution of genes and languages revisited», *Proceedings of the National Academy of Sciences of the USA*, 89 (1992), pàg. 5620-5624.

CAVALLI-SFORZA, L.L.; PIAZZA, A.; MENOZZI, P.; MOUNTAIN, J., «Reconstruction of human evolution: bringing together genetics, archeological, and linguistic data», *Proceedings of the National Academy of Sciences of the USA*, 85 (1988), pàg. 6002-6006. [En el número de febrer de 1990 de *Current Anthropology* aparegueren diversos articles comentant aquest treball].

MENOZZI, P.; PIAZZA, A.; CAVALLI-SFORZA, L.L., «Syn-

thetic maps of human gene frequencies in Europeans», *Science*, 201 (1978), pàg. 786-792.

PIAZZA, A.; CAPPELLO, N.; OLIVETTI, E.; RENDINE, S., «A genetic history of Italy», *Annals of Human Genetics*, 52 (1988), pàg. 203-213.

RENDINE, S.; PIAZZA, A.; CAVALLI-SFORZA, L.L., «Simulation and separation by principal components of multiple demic expansions in Europe», *American Naturalist*, 128 (1986), pàg. 681-706.

RUHLEN, M., *A guide to the world's languages*, Stanford, Califòrnia: Stanford University Press, 1991.

Transmissió biològica i cultural

AOKI, K., «A stochastic model of gene-culture coevolution suggested by the 'cultural historical hypothesis' for the evolution of adult lactose absorption in humans», *Proceedings of the National Academy of Sciences of the USA*, 83 (1986), pàg. 2929-2933.

BANDURA, A., *Teoría del aprendizaje social*, Madrid: Espasa-Calpe, 1982.

BLUM, H.F., «Uncertainty in interplay of biological and cultural evolution: man's view of himself», *Quarterly Review of Biology*, 59 (1978), pàg. 557-581.

BOYD, R.; RICHERSON, P.J., *Culture and the evolutionary process*, Chicago: University of Chicago Press, 1985.

CAVALLI-SFORZA, L.L.; FELDMAN, M., *Cultural transmission and evolution*, Princeton, Nova Jersey: Princeton University Press, 1981.

DALY, M., «Some caveats about cultural transmission models», *Human Ecology*, 10 (1982), pàg. 401-408.

DURHAM, W.H., *Coevolution. Genes, culture and human diversity*, Stanford, Califòrnia: Stanford University Press, 1991.

FLINN, M.V.; ALEXANDER, R.D., «Culture theory: The developing synthesis from biology», *Human Ecology*, 10 (1982), pàg. 383-400.

JORGENSEN, J.G., *Biología y cultura*, Madrid: Herman Blume, 1979.

LUMSDEN, C.J.; WILSON, E.O., «The relation between biological and cultural evolution», *Journal of Social and Biological Structures*, 8 (1985), pàg. 343-359.

REYNOLDS, V., «The relationship between biological and cultural evolution», *Journal of Human Evolution*, 13 (1984), pàg. 71-79.

RUYLE, E.E., «Genetic and cultural pools: Some suggestions for a unified theory of biocultural evolution», *Human Ecology*, 1 (1973), pàg. 201-215.

TINDALL, B.A., «Theory in the study of cultural transmission», *Annual Review of Anthropology*, 5 (1976), pàg. 195-208.

Sociobiologia

ALEXANDER, R.D., «The evolution of social behavior», *Annual Review of Ecology and Systematics*, 5 (1974), pàg. 325-383.

— *Darwinismo y asuntos humanos*, Barcelona: Salvat, 1991.

ALLAND, A., *Evolution and human behavior*, Garden City, Nova York: Anchor Press, 1973.

AYALA, F.J., «De la biología a la ética: una excursión filosófica entorno a la naturaleza humana con refle-

xiones sobre la sociobiología», *Revista de Occidente*, 18-19 (1982), pàg. 163-186.

BALDWIN, J.D.; BALDWIN, J.I., *Beyond sociobiology*, Nova York: Elsevier, 1981.

BALL, J.A., «Memes as replicators», *Ethology and Sociobiology*, 5 (1984), pàg. 145-161.

BANTON, M. (ed.), *Darwinism and the study of society*, Londres: Tavistock Publications, 1961.

BARASH, D.P., *Sociobiology and behavior*, Nova York: Elsevier, 1982.

— *The hare and the tortoise: culture, biology, and human nature*, Nova York: Viking, 1986.

BARLOW, G.W.; SILVERBERG, J., *Sociobiology: beyond nature/nurture*, Boulder, Colorado: Westview Press per a l'AAAS, 1980.

BEALL, C.M.; GOLDSTEIN, M.C., «Tibetan fraternal polyandry: a test of sociobiological theory», *American Anthropologist*, 77 (1981), pàg. 566-579.

BETZIG, L., *Despotism and differential reproduction: a darwinian view of history*, Hawthorne, Nova York: Cambridge University Press, 1986.

BETZIG, L.; BORGERHOFF MULDER, M.; TURKE, P. (eds.), *Human reproductive behavior: a reproductive behavior*, Cambridge: Aldine, 1988.

BLUTE, M., «The sociobiology of sex and sexes today», *Current Anthropology*, 25 (1984), pàg. 193-212.

BORGERHOFF MULDER, M., «Progress in human sociobiology», *Anthropology Today*, 3 (1987), pàg. 5-8.

BOYD, R.; RICHERSON, P.J., «Sociobiology, culture, and economic theory», *Journal of Economical Behavior and Organization*, 1 (1980), pàg. 97-121.

DALY, M.; WILSON, M., *Sex, evolution and behavior*, Boston: Willard Grant Press, 1983.

DAWKINS, R., «Defining sociobiology», *Nature*, 280 (1979), pàg. 427-428.

— «El mito del determinismo genético», *Revista de Occidente*, 18-19 (1982), pàg. 149-162.

— *El gen egoísta*, Barcelona: Salvat, 1989.

DELVAL, J., «El darwinismo y el estudio de la conducta humana», *Revista de Occidente*, 18-19 (1982), pàg. 201-220.

KITCHER, P., *Vaulting ambition: sociobiology and the quest for human nature*, Cambridge, Massachussets: MIT Press, 1985.

LHWONTIN, R.C.; ROSE, C.; KAMIN, L.F., *No está en los genes*, Barcelona: Crítica, 1987.

LUMSDEN, C.J.; WILSON, E.O., *Genes, mind and culture*, Cambridge, Massachussets, Harvard University Press, 1981.

MONTAGU, M.F.A. (ed.), *Sociobiology examined*, Nova York: Oxford University Press, 1980.

RINDOS, D., «The evolution of the capacity for culture: sociobiology, structuralism, and cultural selectionism», *Current Anthropology*, 27 (1986), pàg. 315-332.

ROSENBERG, A., *Sociobiology and the preemption of social science*, Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1980.

RUSE, M., *Sociobiology: sense or nonsense?*, Dordrecht: D. Reidel, 1979.

SAHLINS, M.D., *Uso y abuso de la biología. Una crítica*

antropológica de la sociobiología, Madrid: Siglo XXI, 1982.

TORO, M.A., «Sociobiología: una interpretación neodarwinista del comportamiento», *Revista de Occidente*, 18-19 (1982), pàg. 221-235.

WILSON, E.O., *Sociobiología: la nueva síntesis*, Barcelona: Omega, 1980.

II. Antropologia ecològica

Obres generals

ANDERSON, J.N., «Ecological anthropology and anthropological ecology», a HONIGMAN, J.J. (ed.), *Handbook of social and cultural anthropology*, Chicago: Rand McNally, 1973, pàg. 179-239.

BENNET, J.W., *The ecological transition. Cultural anthropology and human adaptation*, Londres: Pergamon, 1976.

BURNHAM, P.; ELLEN, R.F. (ed.), *Social and ecological systems*, Nova York: Academic Press, 1979.

COHEN, Y.A. (ed.), *Man in adaptation*, Chicago: Aldine, 1968.

ELLEN, R., *Environment, subsistence and system. The ecology of small-scale social formations*, Cambridge: Cambridge University Press, 1982.

GUILLE-ESCURRET, G., *Les sociétés et leurs natures*, París: Armand Colin, 1989.

HARDESTY, D.L., *Antropología ecológica*, Barcelona, Bellaterra, 1979.

HELM, J., «The ecological approach in anthropology», *The American Journal of Sociology*, 67 (1962), pàg. 630-639.

INGOLD, T., *The appropriation of nature. Essays on human ecology and social relations*, Manchester: Manchester University Press, 1986.

MARTÍNEZ VEIGA, U., *Antropología ecológica*, La Coruña: Adara, 1978.

— *Cultura y adaptación*, Barcelona: Anthropos, 1985.

MORAN, E., *Human adaptability. An introduction to ecological anthropology*, Belmont: Duxbury Press, 1979.

NETTING, R.M., *Cultural ecology*, Menlo Park: Cummings, 1977.

ORLOVE, B.S., «Ecological anthropology», *Annual Review of Anthropology*, 9 (1980), pàg. 235-273.

RAPPAPORT, R.A., «Naturaleza, cultura y antropología ecológica», a SHAPIRO, H.L. (ed.) *Hombre, cultura y sociedad*, Mèxic: Fondo de Cultura Económica, 1975, pàg. 261-292.

SAHLINS, M.D., «Culture and environment: the study of cultural ecology», a TAX, S. (ed.), *Horizons in anthropology*, Chicago: Aldine, 1964, pàg. 132-147.

THEODORSON, G.A. (ed.), *Estudios de ecología humana*, Barcelona: Labor, 1974.

VAYDA, A.P. (ed.), *Environment and cultural behaviour. Ecological studies in cultural anthropology*, Austin: University of Texas Press, 1969.

VAYDA, A.P.; McCAY, B.J., «New directions in ecology and ecological anthropology», *Annual Review of Anthropology*, 4 (1975), pàg. 293-306.

VAYDA, A.P.; RAPPAPORT, R.A., «Ecology, cultural and

non-cultural», a CLIFTON, J. (ed.) *Introduction to cultural anthropology*, Boston: Houghton Mifflin, 1968, pàg. 476-498.

WATSON, R.A.; WATSON, P.J., *Man and nature. An anthropological essay in human ecology*, Nova York: Harcourt, Brace and World, 1969.

Camps d'estudi

BARLETT, P.F., «Adaptative strategies in peasant agricultural production», *Annual Review of Anthropology*, 9 (1980), pàg. 545-573.

BENNET, J.W., «Ecosystemic effects of extensive agriculture», *Annual Review of Anthropology*, 2 (1973).

BOSERUP, E., *Las condiciones del desarrollo en la agricultura*, Madrid: Tecnos, 1977.

BRUSH, S.B., «The concept of carrying capacity for systems of shifting cultivation», *American Anthropologist*, 77 (1975), pàg. 799-811.

DYSON HUDSON, R.; SMITH, E.A., «Human territoriality: an ecological reassessment», *American Anthropologist*, 80 (1978), pàg. 21-41.

HARDESTY, D.L., «The niche concept: suggestions for its use in human ecology», *Human Ecology*, 3 (1975), pàg. 71-85.

HARRIS, M., *Bueno para comer*, Madrid: Alianza Editorial, 1990.

HARRIS, M.; ROSS, E.B., *Muerte, sexo y fecundidad. La regulación demográfica en las sociedades preindustriales y en desarrollo*, Madrid: Alianza Editorial, 1991.

HARRISON, G.A.; BOYCE, A.J. (ed.), *The structure of human populations*, Oxford, Oxford University Press, 1972.

LOVE, T., «Ecological niche theory in sociocultural anthropology: a conceptual framework and application», *American Ethnologist*, 4 (1977), pàg. 27-41.

RAPPAPORT, R.A., *Ecology, meaning and religion*, Richmond: North Atlantic Books, 1979.

SÁNCHEZ FERNÁNDEZ, J.O., «Modelos procesuales en antropología ecológica y económica», *Agricultura y Sociedad*, 40 (1987), pàg. 99-124.

SPOONER, B., *Population growth. Anthropological implications*, Cambridge: MIT Press, 1972.

SWEDLUND, A.C., «Historical demography as population ecology», *Annual Review of Anthropology*, 7 (1978), pàg. 137-173.

TESTART, A., «Les chasseurs-cueilleurs dans la perspective écologique», *Social Science Information*, 16 (1977), pàg. 389-418.

VALDES, R., *Las artes de subsistencia. Una aproximación tecnológica y ecológica al estudio de la sociedad primitiva*, La Coruña: Adara, 1977.

VAYDA, A.P., *War in ecological perspective*, Nova York: Plenum Press, 1976.

WINTERHALDER, B.; SMITH, E.A. (ed.), *Hunter gatherer foraging strategies*, Chicago: University of Chicago Press, 1981.

Estudis etnogràfics

BARTH, F., *Nomads of South Persia. The Basseri Tribe of the Khamseh Confederacy*, Oslo: Oslo University Press, 1961.

BENNET, J.W., *Northern Plainsmen. Adaptative strategy and agrarian life*, Chicago: Aldine, 1969.

BUXO, M.J. (ed.), *Cultura y ecología en las sociedades primitivas*, Barcelona: Mitre, 1983.

CLARKE, W.C., *Place and people. An ecology of a New Guinean community*, Berkeley: University of California Press, 1971.

COLE, J.W.; WOLF, E.R., *The hidden frontier. Ecology and ethnicity in an Alpine Valley*, Nova York: Academic Press, 1974.

COLLIER, G.A., *Fields of the Tzotzil. The ecological bases of tradition in Highland Chiapas*, Austin: University of Texas Press, 1976.

DESCOLA, Ph., *La nature domestique. Symbolisme et praxis dans l'écologie des Achuar*, París: Maison des Sciences de l'Homme, 1986.

GEERTZ, C., *Agricultural involution. The process of ecological change in Indonesia*, Berkeley: University of California Press, 1963.

LEE, R.B., *The !Kung San. Men, women and work in a foraging society*, Cambridge: Cambridge University Press, 1979.

LEE, R.B.; DE VORE, I. (ed.), *Man the hunter*, Chicago: Aldine, 1968.

MEGGERS, B., *Amazonia. Hombre y cultura en un paraíso ilusorio*: Mèxic: Siglo XXI, 1976.

MURRA, J.V., *Formaciones económicas y políticas del mundo andino*, Lima: Instituto de Estudios Peruanos, 1975.

NETTING, R.M., *Balancing on an alp. Ecological change and continuity in a swiss mountain community*, Cambridge: Cambridge University Press, 1981.

PIDDOCKE, S., «El sistema potlatch de los kwakiutl del sur: una nueva perspectiva», a J.R. LLOBERA (ed.), *Antropología económica. Estudios etnográficos*, Barcelona: Anagrama, 1981, pàg. 101-122.

RAPPAPORT, R.A., *Cerdos para los antepasados. El ritual en la ecología de un pueblo de Nueva Guinea*, Madrid: Siglo XXI, 1987.

SILBERBAUER, G., *Cazadores del desierto. Cazadores y hábitat en el desierto del Kalahari*, Barcelona: Mitre, 1981.

Neo-evolucionisme

CARNEIRO, R.L., «A theory of the origin of the state», *Science*, 169 (1970), pàg. 733-738.

FLANNERY, K.V., *La evolución cultural de las civilizaciones*, Barcelona: Anagrama, 1975.

FRIED, M., *The evolution of political society. An essay in political anthropology*, Nova York: Random House, 1967.

SAHLINS, M.D.; SERVICE, E.R. (ed.), *Evolution and culture*, Ann Arbor: University of Michigan Press, 1960.

SERVICE, E.R., *Cultural evolutionism. Theory in practice*, Nova York: Holt, Rinehart and Winston, 1971.

— *Los orígenes del Estado y de la civilización. El proceso de la evolución cultural*, Madrid: Alianza Editorial, 1984.

STEWART, J.H., *Theory of culture change. The methodology of multilineal evolution*, Urbana: University of Illinois Press, 1955.

WHITE, L., *The evolution of culture*, Nova York: McGraw Hill, 1959.